

Den här webbplatsen använder sig av cookies [Jag förstår](#) [Om vår användning](#)

Nyhetssajten europa portalen

Rysslands president Vladimir Putin under ett möte med det nationella säkerhetsrådet. Arkivbild.

Bild: [Kreml](#)

Debatt: Alltmer makt utgår från Putin

Ryssland utvecklas i en diktatorisk riktning genom de grundlagsändringar som Kreml nu kuppar igenom. Putin får alltmer makt och kommer styra Ryssland på livstid, och framtiden efter Putin ter sig alltmer kaotisk. Omvärlden måste inse allvaret i Rysslands utveckling. Det skriver Vilhelm Konnander, säkerhetsrådgivare och Mi Lennhag, Östeuropaexpert.

Rysslands politiska utveckling har på många sätt hamnat i skuggan av Corona och stigande ryska dödstal, samt en vår med kraftiga oljeprisras och historiska börsfall. Det oljeberoende landet vars ekonomi och ledarskap bygger på fossil tillväxt har plötsligt ställts inför en alltmer osäker framtid. Men samtidigt genomgår landet

snabba, dramatiska och genomgripande förändringar genom de konstitutionstillägg – det vill säga grundlagsändring – som föreslagits i en process med stora demokratiska problem. President Vladimir Putin kan genom ändringsförslagen fortsätta som president till 2036. Ryssland går från auktoritärt mot diktatoriskt genom vad som faktiskt kan ses som en konstitutionell kupp.

Olikt flertalet europeiska länder kan grundläggande förutsättningar snabbt ändras i Ryssland. De föreslagna konstitutionsändringarna hotar maktdelningsprincipen, gör att ansvarsutkrävande försvåras ytterligare, samt att begränsningen i antalet mandatperioder för presidenten i praktiken tas bort. Putins makt och immunitet stärks både som president – och i händelse av att han någon gång lämnar makten.

Makten annonserade först en rådgivande ”folklig omröstning” om den nya konstitutionen till april, men den ställdes tills vidare in på grund av Coronapandemin. Nu sker omröstningen på flera sätt – online och i olika lokaler – under en veckas tid fram till i morgon onsdag den 1 juli. Det är dock inte en folkomröstning enligt konstitutionen och den är därmed bara rådgivande. Dessutom behöver vallagen inte tillämpas och valobservatörer kan stängas ute. Detta tillvägagångssätt är givetvis högst problematiskt ur demokratisk synvinkel.

Men det är inte bara presidentrollens förutsättningar som kan förändras; Ryssland är på väg att skriva in både gud, religion, patriotism och heterosexuella äktenskap i konstitutionen. Rysk lag ska också stå över internationell rätt. Det är av största vikt att omvärlden förstår vad detta innebär både för Ryssland, ryssarna, och världen, då ett nytt blad vänds i landets historia med oförutsägbara framtida följder.

En konstitutionell kupp

Den 10 mars röstade ryska underhuset, Duman, med 90 procents majoritet igenom ett förslag som låter Putin bli omvald för två nya sexårsperioder från 2024 fram till 2036. Om så sker blir Putin Rysslands längst regerande ledare sedan Peter den Store. Vårens process kring Rysslands konstitutionella förändringar har emellertid omgärdats av stora oklarheter, där tillägg efter tillägg gjort det svårt att fullt ut förstå det slutliga förslaget omfattning. Från smärre ändringar har det utvecklats till en konstitutionell revision, som snabbt godkänts av konstitutionsdomstol, överhus och regionala församlingar. Allt ska nu slutgiltigt bekräftas av en rådgivande ”folklig omröstning”. Syftet är att, främst utåt sett, försöka legitimera de omfattande tilläggen i konstitutionen. Det är samtidigt talande att den omröstning som hålls inte är en folkomröstning enligt konstitutionens krav, utan en specialkonstruktion för att kringgå dessa. Hela processen kan sammanfattas som en konstitutionell kupp. Makten försöker ge sken av en demokratisk procedur, när verkligheten snarare är en väg mot diktatur.

Den ryska presidentmakten är redan i nuvarande konstitution från 1993 mycket stark. Att nu denna makt kommer stärkas ytterligare har under våren i västvärlden tyvärr skymts av att begränsningen till två presidentperioder än en gång kringgås. Efter sina två första presidentperioder 2000-2008 kunde Putin genom ett mellanspel som premiärminister 2008-2012 ställa upp som president för ytterligare två perioder. När konstitutionen ändras denna gång får den ryske ledaren på nytt möjlighet till ytterligare två perioder, med motivet att presidenrollen ändras med den nya konstitutionen. På så sätt tycks Putin kunna manövrera sig till sammanlagt sex presidentperioder – utöver tiden som premiärminister – istället för de två perioder i följd som konstitutionen hittills tillåtit. Att mandatperioden för både president och parlament redan 2008 utökades från fyra till sex år gör att Putin kan se fram emot ett oavbrutet maktinnehav i hela 36 år. Därmed bortses i praktiken från att Putin styrt Ryssland sedan 2000.

Det är dock minst lika viktigt att den redan starka presidentmakten föreslås utökas ytterligare, som att Putin av allt att döma kommer leda landet på livstid. Med konstitutionsändringarna blir presidenten reellt sett även regeringschef och styr och inriktar regeringens arbete. Premiärministern blir snarast en tjänsteman med uppgift att samordna och omsätta presidentens politik. Presidenten kommer kunna avskeda premiärministern utan att även avskeda hela regeringen. Redan i dag styr Putin, genom sin omfattande makt, de centrala och tunga ministerierna i Ryssland med ansvar för exempelvis inrikes-, försvars- och justitiepolitik. Detta kommer nu även fastslås i konstitutionen. Putin personifierar därmed den utövande makten.

Den dömande makten underställs i praktiken Putin, då presidenten får rätt att föreslå och avsätta federala domare och åklagare, inklusive ledamöter i Konstitutionsdomstolen och Högsta Domstolen, samt Riksåklagare.

Den redan svaga lagstiftande makten, Duman, med över 90 procent Putinlojala ledamöter, berövas möjligheter till ansvarsutkrävande, eftersom riksrättsåtal mot presidenten i princip blir omöjligt. Det ryska presidentstyret blir allt starkare, och de parlamentariska inslagen färre. Likt andra beslut som Duman invänder emot, kan Putin hänskjuta riksrättsbeslut till den konstitutionsdomstol han själv föreslår och avskedar. Putin ges full immunitet även efter sin till synes oändliga ämbetsperiod. Allt mer offentlig makt i Ryssland utgår från Putin.

Den redan begränsade granskande makten i form av media inskränks än mer genom vissa skrivelser i den nya konstitutionen. En rad värdemässiga, politiska och historiska ”sanningar” kommer fastslås i konstitutionen. Ryssar kommer omnämnas som det statsbärande folket. Det blir förbjudet att förringa hjältar från andra världskriget som stred för Fosterlandet.

Civilsamhället och oppositionen får allt svårare i sin kamp mot myndigheter och med inskränkningar i mänskliga rättigheter. Med den nya konstitutionen kommer även det lokala självstyret minska. Putin kommer utnämna ordföranden i konstitutionsdomstolen, som kommer kunna välja bort internationella avtal som inte passar Kreml.

Från auktoritärt till diktatoriskt

När historien om Putin-eran skrivs kan Putins politiska karriär ses som en rysk version av den amerikanska drömmen, där vem som helst kan bli vad som helst. Under Putins regim har interna och externa hot från eliten, folket, etniska grupper och omvärlden målats upp för att kunna korsa gräns efter gräns på vägen mot alltmer makt.

Enligt nuvarande konstitution från 1993 så är den ryska presidenten ”garant” eller ansvarig för att konstitutionen upprätthålls, samt för mänskliga och medborgerliga rättigheter. Presidenten ska även skydda landets suveränitet, oberoende och territoriella helhet. Enligt Kremls tolkning är dock ett fritt utövande av mänskliga och medborgerliga rättigheter ett hot mot den konstitutionella ordningen och landets suveränitet. De konstitutionella rättigheterna har därför gradvis inskränkts med alltfler undantag.

Sedan mitten av 00-talet har ett system av undantagslagar stegvis införts, som kraftigt inskränkt demokratiska fri- och rättigheter, såsom yttrande-, mötes-, förenings-, religions- och samvetsfrihet liksom rätt till sexuell läggning. Flera lagar sägs syfta till att förhindra ”extremism”, men dagens ryska juridiska innebörd av extremism är inte vad vi svenskar tänker oss, utan är ett sätt att tysta meningsmotståndare. Det kan vara extremism att tala om homosexualitet, eller framföra sånger som är kritiska mot gud eller Putin. Den som straffats förlorar rätten att kandidera till eller inneha offentliga ämbeten. Som en konsekvens tillåts i praktiken främst statligt sanktionerad politisk verksamhet. Det som inte faller inom dessa ramar kan betraktas som politisk, religiös eller sexuell avvikelse. Lag och rätt ersätts av undantag – och osäkerheten växer.

Makten försöker på flera sätt mobilisera folket att rösta om den nya konstitutionen. Den statliga propagandan säger exempelvis att grundlagsändringarna syftar till att upprätthålla Ryssland som stormakt. Även sjukvård och löner omnämns, fastän detta är politiska frågor som i praktiken inte utgår från grundlagen. Dessutom lottas lägenheter och bilar ut bland de som röstar.

Det nya med de aktuella förändringarna är att Putin nu överger att legitimera sin makt som konstitutionens garant och väktare och istället väljer en mer oinskränkt och öppet personlig maktutövning. Detta är viktigt eftersom Putins styre fram tills

nu utgått ifrån ett ”milt” undantagstillstånd som hela tiden vid behov kunnat skalas upp till ett hårt undantagstillstånd. Legitimiteten för en undantagsregim har motiverats av skydd för konstitutionen och suveräniteten. Med de nya konstitutionstilläggen behöver makten inte längre rättsligt motivera varför presidenten har mer makt än vad konstitutionen egentligen tillåter, utan ger formellt honom den makt han faktiskt redan har – och lite till. Vårens konstitutionella kupp var lika oväntad som förutsägbar. Oväntad för att vi varje gång har svårt att tro att Putin ska överskrida ännu en gräns. Förutsägbar för att Putin ännu en gång följer sin egen logik, som fortsatt överraskar oss med sin strategi och fräckhet. Ryssland går nu en osäker framtid till mötes, där mekanismer för makt och succession sätts ur spel. På många sätt försöker man inte ens längre upprätthålla en fasad av demokratiska spelregler. Folkmakt och folkvalda är begrepp som urholkas alltmer.

Putin gör sig oersättlig

Putin och den ryska ledningen står inför många utmaningar. Putin förstår inte alltid folkets vardagliga problem. Han har från början av sitt ledarskap – som vid katastrofen med ubåten Kursk år 2000 – inte förmått hantera stora kriser, vilket orsakat missnöje. Presidenten har inga planer på att låta något som ett Coronavirus störa hans maktutövning. Samtidigt styr han ett land med eftersatt infrastruktur, en ekonomi som bygger på ett osäkert oljeberoende samt lider av utbredd korruption.

Trots att Corona och oljeprisras överskuggat mycket i Ryssland, bör vi anstränga oss att se det nya Ryssland som framträder ur Kremles kulisser. Utvecklingen är inte en rysk inrikespolitisk fråga, utan en fråga även för omvärlden. Den länge högaktuella frågan om Putins eventuella efterträdare kommer genom den folkliga omröstningen och en ny konstitution i praktiken att föras bort från den politiska dagordningen. Presidentmakten är redan så stark att eliten inte vågat överväga någon efterträdare, i fruktan för vad en ny president skulle kunna göra med så mycket makt. Dessutom har det i praktiken varit omöjligt för eventuella efterträdare att etablera sig som kandidater. Putin blir därmed – så länge han lever och har hälsan – i praktiken oavsättlig. När den nuvarande mandatperioden löper ut 2024, väntar två nya sexåriga presidentperioder fram tills 2036. Då är Putin 83 år gammal och ett scenario av en åldrande president med starkt centraliserad personlig makt är oroande.

Ekonomisk utveckling har varit avgörande för Putins popularitet, men har byggt på en fortsatt lyckad fossil energiexport. I ett bitvis kaotiskt, korrupt och centraliserat land som Ryssland blir stabilitet viktig, och där har Putin länge fyllt en funktion. Alternativen har verkat oklara, osäkra – och nästan omöjliga att visualisera. Den ryska regimen riskerar att präglas av stagnation och kommer med den nya

konstitutionen få allt färre mekanismer för ordnat maktskifte. När Putin väl lämnar makten – frivilligt eller genom att han avlider – är risken därför stor att Ryssland kastas in i ett värre kaos än det som rådde när han en gång tog över makten från Boris Jeltsin. Kanske borde Putin ha lyssnat bättre på Jeltsins uppmaning: ”Ta hand om Ryssland!”

Vilhelm Konnander, Säkerhetsrådgivare med inriktning på Östeuropa

Mi Lennhag, Östeuropaexpert vid Lunds universitet

Publicerad 30 juni 2020

ARTIKELN HANDLAR OM

[Ryssland](#)
[Vladimir Putin](#)

Missa inget

Europaportalens nyhetsbrev ger dig koll.
Utkommer vardagar.

Skriv in din epostadress här

OK

[Debattera](#)

[Rapportera fel](#)

[Tipsa redaktionen](#)

Den här artikeln
debatteras inte på vår

Facebooksida. Använda delaknappen för att debattera med dina Facebookkontakter.

Dela